

SZÍNÉSZ HÁZASSÁG A DÉSI REFORMÁTUS HÁZASSÁGI TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

NAGY PÉTER

Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. NAGY PÉTER

ADJUNKTUS

KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS

EGYETEM ÁLLAM- ÉS

JOGTUDOMÁNYI KAR

NAGY.PETER@KRE.HU

2021. szeptember 6.

A házassági bíraskodás rendszere Magyarországon

A házassági kötelékek feletti bíraskodás a 19.

század utolsó harmadában

rendkívül bonyolult rendszert alkotott, amelyet Szttehlo Kornél úgy jellemzett, hogy Magyarország a „tíz-féle házassági jog hazája.”¹ Ez a helyzet a polgári házasságot bevezető 1894. évi XXXI. törvényig lényegét tekintve alig változott.

Amíg a Királyhágón innen a protestánsok ügyeiben a 18. század első felétől a világi bíróságok jártak el, addig Erdélyben a házassági jog

fejlődése más utat járt be. A polgári házasság bevezetéséig a házassági ügyekben való ítélkezés a különböző felekezetek joga maradt, világi bíróságok csak a vagyoni jogi kérdésekben dönthettek. Minden felekezettől – kisebb megszakításokkal – a saját joga szerint ítélkezett. Az alábbiakban egy olyan pert ismertetek, amely az erdélyi református házassági bíróságok előtt zajlott le. Az ügy egyfelől tipikusnak mondható, mégis számos kérdést hagy nyitva.

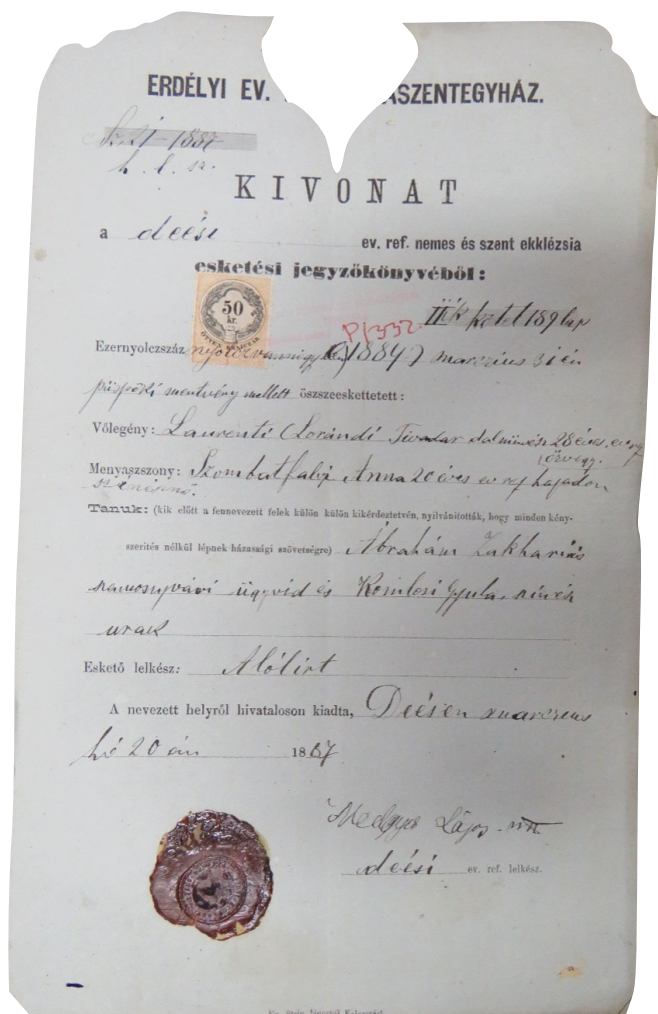
Színész házasság a dési református házasságitörvénysek előtt

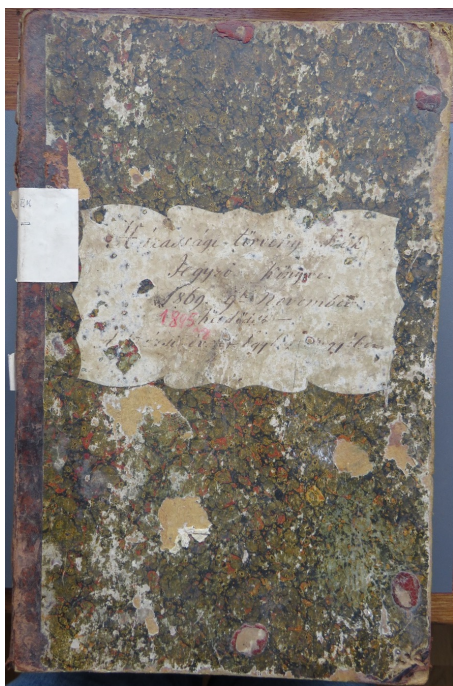
Lorándi (Laurenti) Tivadar tenorista 1855. január 15-én, Pozsonyban született, katolikus családban. „Igen ismert színészegyéniség volt a vidéken és különösen mint epizodistának jóhangzású neve volt.”² Sztupa Andor színiársulatában először 1879. április 8-án lépett színpadra, feltehetően itt ismerkedhetett meg későbbi feleségével, Szombatfalvi Anna színésznővel is, aki 1862. augusztus 8-án született, édesapja református vallású, sződemeteri birtokos volt. 1881-ben a Fővárosi Lapok még mint a budapesti színiiskola növendékeként említik,³ 1883. január 10-én⁴ már Sztupa Andor társulat új tagjaként lépett fel Nagyenyeden a „Cifra nyomorúság” Bella szerepében. Ez lehetett későbbi férjével való első találkozásának időpontja is. A katolikus Lorándi Tivadar, négy hónappal azután, hogy

Szombatfalvi Annával először lépett közösen színpadra, 1883. május 26-án Brassóban áttért a református vallásra. A tanúk Lórándi barátai, Ligethi Géza és Komlossy Gyula színészek voltak. Az áttérés ténye önmagában aligha kelthetett gyanút a korban. Azonban adatai közt azt is lejegyezték, hogy nő. Ebben az időszakban a házasság alatti áttérések egyik oka éppen az volt, hogy így lehetővé vált a házasság felbontása. Hiszen, ha katolikus vallású marad, akkor csak ágytól és asztaltól elválást ítélték, amikor is megmarad a kötelék, és csak az életközösség szűnik meg. Új házasságot azonban nem lehetett kötni addig, amíg a másik fél meg nem halt. Református, evangélikus vagy unitárius felekezetre való áttéréssel azonban lehetségessé vált a kötelék felbontása.

A társulat 1884. március elején fejezte be a dési fellépéseket,

március közepén már a közelben fekvő Szamosújvárott játszottak.⁵ Lorándi Tivadar és Szombatfalvi Anna 1884. március 31-én Désen kötött házasságot. Valószínűleg azért Désen és nem Szamosújváron, mert az egybekelést megelőző három vasárnapon az istentiszteletet követően ki kellett hirdetni a házassági szándékot, így átlagosan három hétnek, vagy egy hónapnak kellett elteltnie a kérelem és a házasságkötés között. Különös adalék, hogy a közzétételkor Lórándit nem elváltként tüntették fel, hanem özvegyként, azaz az

elsimítsa. De felperes férj, csalódott reményében, mert alperesnő nem hogy segítsége lett volna, sőt vele szüntelen gorombáskodott, veszekedett, s egy alkalommal midőn családi gondjaik, illetőleg háztartáshoz szükségeltető kenyérkeresete miatt tűzhelyétől távol lett volna, hűtlenül ott hagyta alperesnő tűzhelyét s eltávozott [...]”⁷

előző felesége a kötelék fennállása idején ismeretlen módon meghalt. Az esküvőt püspöki mentvénnel tartották meg, de az nem derült ki, hogy mire kapták, illetve a hirtelen megözvegyüléssel kapcsolatban sem találunk semmilyen támpontot. Másfél évvel később, 1885–1886 telén Lórándi már az ország másik felében, Győrben játszott.⁶ Lórándi 1887. április 5-én nyújtott be a dési református egyházmegyében működő házassági törvényszékhez egy keresetlevelet, miszerint szeretne feleségétől, Szombatfalvi Annától elválni.

„Felperes férj azon szép reményben vette nőül alperesnőt, hogy az élet nehéz gondjait lesz kivel megossza, s a munka súlya alatt kihullott verejtéket lesz ki szerető kezével letörölje, s a gond okozta barázdákat lesz, ki arcáról gyöngédséggel

Ezért kérte a házasság felbontását. A felperes azonban nem a remélt reakcióval találkozott. A feleség visszautasította a vádakát és kijelentette, hogy éppen a felperes volt hűtlen, aki egy nővel megszökött és azzal a tárgyalás napján is vadházasságban él, így házasságtörést követett el, ezért ő az, aki kéri a házasság felbontását. Az erdélyi református perjogi szabályok szerint így ő lett a felperesített alperes, míg férje az alperesített felperes. Ezzel az első tárgyalás véget is ért.

A második és egyben utolsó tárgyalásra 1887. július 12-én került sor, ahol a feleség három színész társuknak jegyzőkönyvben rögzített vallomásával bizonyítani akarta igazát.⁸ A tanúknak öt kérdésre kellett felelniük, amelyekből kiderült, hogy mit tudnak a

házasságról, és hogy mi okozta a házasság megromlását. Arra a kérdésre, hogy ki okozta a házasság tönkremenetelét, egyöntetűen azt válaszolták, hogy a férj, mivel nagyon ideges természet volt, sokszor gorombáskodott, kicsapongó és szeszélyes volt, gyakran hordott spádét (kis díszkardot) és revolvert.

Mindhárom tanú egybehangzóan mesélt el egy esetet, amikor – nem sokkal a házasságot követően – előadás után a színházból kijőve Annánál egy barátja beszélgetett, emiatt Lórándi a feleségét megverte, a házból kirugdosta és utána is lőtt egyet fegyverével, de a lövést elvétette. Ekkoriban egy Némethné nevű színésznővel tartott fent viszonyt, de a bontóper idején már Herczeg Pepi színésznővel élt vadházasságban.⁹ Lórándi Tivadar és Szombatfalvi Anna összesen 10 hónapot töltött együtt ténylegesen, tehát amikor Lórándi Győrben játszott, már külön éltek. A házassági törvényszék végül kimondta a kötelék bontását, a Házassági Főtörvényszék pedig helybenhagyta az elsőfokon meghozott ítéletet.¹⁰

Utóélet

Lórándi Tivadar a bontást követően többek között Miskolcon játszott, később rendezett is. 1910. március 1-én vonult nyugalomba. Szombatfalvi Anna nevével még az 1880-as évek

közepén találkozhatunk a színházibeszámolók között,¹¹ a későbbi időszakot illetően azonban nincs információnk. Lórándi első, illetve Szombatfalvi Annával kötött házasságának részleteit azonban homály feddi.¹⁰

Hivatkozások:

- ¹ Sztrehlo Kornél: A magyar kir. Curia és a válóperek. Jogtudományi Közöny, 1883. 44. sz. 349–350. o.
- ² Schöpflin Aladár (szerk.): Magyar Színművészeti Lexikon 3. Budapest, Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézet, 1930. 143. p.
- ³ Fővárosi Lapok, 1881. 176. sz. 1033. p.
- ⁴ Fővárosi Lapok 1883. 18. sz. 117. p.
- ⁵ Ellenzék, 1884. 61. sz. 3. p.
- ⁶ Schöpflin i. m. 143. p.
- ⁷ EREL, B7. P/332, 1–2. p.
- ⁸ Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltár (a továbbiakban: EREL), A Dési Egyházmegye Levéltára, 1681–1964. (a továbbiakban: B7.) Házassági törvényszék iratai: P/332, Levata 1–3. p.
- ⁹ EREL, B7. P/332, Tanúvallatási jegyzőkönyv.
- ¹⁰ EREL, B7. Házassági törvényszék Jegyzőkönyve. 1869. 9-ik november – [1895-ig], 190–191. p.
- ¹¹ Marosvidék, 1885, 15. évf. 52. sz. 225. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: A felek esketési jegyzőkönyve. Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltár, Nagy Péter felvétele. 2018.
2. oldal: A dési református házassági törvényszék jegyzőkönyve 1869–1895. Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltár, Nagy Péter felvétele, 2018.